

M. A. Akşit Koleksiyonundan

2-Kültür

8

Birey Hakkı Kültüründe Yaşam ve Ölüm*

M. Arif AKŞİT**

*UNEKO 2013 sunulmuştur, ayrıca B. Güvenç¹, Sosyal Antropoloji Dersinden derlenmiştir
**Tıp Doktoru, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Uzmanı, Neonatoloji ve Pediatrik Genetik Uzmanı,
(Emekli) Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi

Fransız İhtilalinde söylendiği gibi²: a) Bağımsızlık, b) Eşitlik ve c) Kardeşlik ilkeleri ele alınarak, insanların ilişkilerinde birey hakkı ve bunun tüm hakların üstünde tutulması, kamu, kurum ve kuruluşlardan daha üstün ele alınması ile yeni bir düzen oluşmuştur. Avrupa Sözleşmesinde civil liberties/ birey Hakkı ve bağımsızlığı temel alınmakta, kamu, kurum, kuruluşların yetki ve görevlerinin üstündedir. Bireyin sadece suç yapma hakkı olmayıp, hakları başkasının hakkı hududuna göre ve suç, kanunla yazılı, somut, delile dayanan eylem olup, yorum, gelenek, kıyas ve geniş yorumlamaya kapalıdır.

Rıza geçerlidir, onay değildir, bilgi verdikten sonra alınabilir.

622 Medine Sözleşmesinde³ İnsan Haklarının korunduğu açık gözlenmektedir. Birey Haklarına uyan yönetimlerin devam ettiği, Cumhuriyet kavramının da bu amaçla oluştuğu da anlaşılmalıdır.

Bu Makalede Birey Hakları Kültürel yapısı hakkında bilgi verilmektedir.

Her bireyin kendi özelliği dikkate alarak, kendi sorumluluğu temelinde, suç işleme dışında tüm faaliyetlerinin kişisel olduğu, yargılanamayacağı, bağımsız olduğu gerçeği toplum tarafından kabul edilmelidir.

Küçük iken doğrudan Annem yaptıklarına kızmaz, neden yaptığının gerekçesini sorardı. Zarar ve ziyan olmadığı için kızmazdı. Çikolatayı birden fazla alında, başkalarının hakkını alma, her birey aldıktan sonra hakkın olabilir derdi, ben de saydım, ona göre alıyorum derdim, ama diğerleri bilmez demiştir.

Bizim sülalede son söz çocuklara verilir hem toparlaması ve hem de kişileri değil, olaya dikkat edecekleri için, doğru sözü çocuktan işit ilkesi oluşturulurdu.

Kısaca birey hakkı aileden, daha önce sülaleden gelen, toplumsal boyut olarak nesilden nesle geçen bir kültürel boyuttur. Birçok kişi sözel olarak kabul ettiğini belirtse bile, uygulamada tam tersi, kurala uyulması ve bu konuda da bir zorlama yapmaktadırlar. Birçok yönetimde birey hakkı olarak söylenen, bireyin bir kul ve köle gibi ele alınması da bir gerçektir.

Özet

Birey Hakkı Kültüründe Yaşam ve Ölüm

Amaç: Birey Hakları 622 Medine Anayasası/Anlaşması ile yazılı tanımlanmakta, 1924 Anayasasında da⁴ başkasının hakkına kadar sınır oluşturmakta, Avrupa Konseyi dahil, zamanımızda öne çıkmaktadır. Birey Hakları boyutu konusu, etik ve hukuk çerçevesinde irdelenmesi amaçlanmıştır.

Dayanaklar/Kaynaklar: Yasal ve Etik boyut ile haklardaki gelişmeler, UNEKO 2013 Kongresinde⁵ takdim edilen temelinde sunulmaktadır.

Giriş, Tanım: Haklardaki gelişim, 1,0 ile 4,0 olarak değişkendir. Yaşam Hakkı esastır, bu açıdan, Perinatoloji ve Neonatoloji açısından bazı kararlar ile hukuksal yapı ayrılmaktadır, ötenazi dahil bu şekilde müdahale Ülkemizde suç niteliğindedir. Kültürel öğeler açısından ele alınmaktadır.

Sonuç: Yaşamın ne zaman başladığı ve bittiği konusunda kanıt olmadığına göre, hiçbir insanın yaşam hakkının sonlanması hukuk açısından kabul edilemez görülmektedir.

Yorum: İkinci Dünya Savaşından sonra Birey Hakları konusu öne alınmakta ve tüm kamu, kurum ve kuruluşlardan öne alınmaktadır. Birey varsa toplum oluşabilir.

Anahtar Kelimeler: Birey Hakkı, Etik ve Hukuk boyutu, Neonatoloji açısından bakış

Outline

Life and Death at Civil Liberties/Rights Culture

AIM: The civil Liberties and Rights, as notified at 622 Medina as written Constitution/Agreement, also at 1924 Constitution⁴, individual rights border is up to the other person, so, even at European Council, and the Human individual Rights or taken as the first notice. This Article is on civil liberties/Rights according to ethical and legal concepts.

Grounding Aspects: Legal and ethical consideration upon the conference presented at UNEKO 2013 Conference⁵.

Introduction: The developing of Human Rights, according to the administrative way, from 1,0 to 4,0 as varied. Right to Life is the utmost one, at Perinatology and Neonatology consideration, some ethical and legal facts are indicated. Even Eutanasia and other ending the life is crime in Turkey, so other cultural concepts are in consideration.

Notions: When the life is begins and ending is not clear, so, nothing can be for ending reasoning an individual life, not be acceptable fact.

Conclusion: T After the Second World War, the Human Rights are primarily in subject, and all the rights are, from governmental and institution rights cannot be not over. If there is a person, then be a community.

Key Words: Civil Liberties/Rights, legal and ethically, from Neonatology perspective

Giriş

622 Medine Sözleşmesinde birey hakları v sorumluluklarına vurgu yapan ve barışı temel alıp, anlaşmazlıkların yolunu mahkemeye yönlendiren bir metindir. Maddeleri doğrudan incelenmesi ile daha net anlaşılacaktır.

Medine Sözleşmesi³

Zorlama yok, imza atan sözleşmeyi kabul ediyor, yer bireyi, kabileyi bağlıyor. 1. Bu vesika, Peygamber Muhammed tarafından ... müminler ve bunlara tâbi olanlarla sonradan onlara katılmış olanlar ve onlarla beraber cihat edenler için düzenlenmiştir. Sözleşme, tüm imza atanları kapsamakta, her birini tek çerçevede ele almakta, ad olarak ayrı belirtmesine karşın, yükümlülükleri aynıdır.

Sözleşme tüm katılanları bağlıyor, ayırmıcılık yok. 2. Vesikayı imzalayanlar diğer insanlardan ayrı bir ümmet teşkil eder. Sözleşmeyi imzalayanları tek bir grup altında ele almaktadır.

Tazminat ödemesi, makul esaslar ve adalet ile yapılacaktır. 3. ... muhacirler kan diyetlerini ödemeye katılacaklar ve savaş esirlerinin fidyesini müminler arasındaki makul esaslara ve adalete göre ödeyeceklerdir. (4-8) ... adalet prensibine göre verecektir. (9)... kabul edilen esaslar ve adalet çerçevesinde verecektir. (10-11) ... makul esaslar ve adalet çerçevesinde verecektir. (12a) ... ağır malî sorumluluklar altında bulunan hiç kimseyi bu halde bırakmayacak, fidyesini veya kan diyeti gibi borçlarını makul esaslara göre ödeyecektir. . Tazminatlar, makul, kabul edilen, esaslar ve adalete göre vurgulamaktadır. Adalet hak ediş göre olduğu, bunun da kişiler değil, kadılar (hakim, mahkemeler) tarafından hesaplanması öngörülmektedir.

Gizli, başka anlaşma yapılamaz. 12b. Hiçbir mümin diğer müminin mevlası ile ondan habersiz bir anlaşma yapamayacaktır. Ek anlaşmaların belirli izin ile olması öngörülmektedir. 15. Allah'ın zimmeti, himaye ve teminatı tektir, dolayısıyla müminlerden -yetki bakımından- en aşağı derecede olan birinin kabul ettiği himaye onların hepsini bağlar, zira müminler birbirinin kardeşidir. 17. Müminler arasında geçerli olan barış tektir. Hiçbir mümin Allah yolunda girilen bir savaşta diğer müminleri hariç tutarak bir anlaşma imzalayamaz; anlaşma ancak müminler arasında eşitlik ve adalet çerçevesinde yapılacaktır. 36a. Yahudilerden hiçbir kimse Hz. Muhammed'in izni olmadan -Müslümanlarla birlikte savaşa- katılmayacaktır. Sözleşmelerin tek olacağı, şartı da eşitlik ve adalet olacağı vurgusu vardır.

Zorlama yok, davet var, kabul edenler sorumluluğu da almaktadırlar. 45a. Eğer ... tarafından barış antlaşması yapmaya veya barış antlaşmasına katılmaya davet olunursa bunu kabul edip anlaşmaya iştirak edeceklerdir. Eğer ... aynı şeyleri teklif edecek olursa müminler de aynı sorumlulukları yerine getireceklerdir. Din uğruna yapılacak savaşlar bu hükümlere tâbi değildir. 45b. Medine'deki her zümre şehrin savunmasında kendine ait bölgeden sorumludur. Sözleşmeye göre davete icabet edenler, uymak zorunda kalacaklar, üzerine düşenleri de yapacaklardır.

Ayrıcalık yok, suçlu korumak evlat bile olsa yok, adalet ömür boyu korunacak, gözletilecektir. 13. Takva sahibi müminler saldırganlara, haksız bir fiil tasarlayanlara ve cürüm işleyenlere, bir hakka tecavüz edenlere, müminler arasında karışıklık çıkarmak isteyen kimselere karşı olacak ve bunlardan biri kendilerinden bir kişinin evladı bile olsa hepsinin elleri onun aleyhine kalkacaktır. (14) Hiçbir mümin kâfir için bir mümini öldüremez ve mümin aleyhine kâfire yardım edemez. 16. ... bize tâbi olanlar, zulme uğramadan ve onların düşmanlarıyla yardımlaşmadan yardımımıza hak kazanacaktır. 20b. Hiçbir müşrik bir ... malını ve canını himayesi altına alamaz ve hiçbir müminin ... müdahalesine engel olamaz. 21. Bir kimsenin bir müminin ölümüne yol açtığı kesin delillerle sabit olur ve maktulün velisi diyete razı olmazsa o kimse kısas hükümlerine tâbi olur; bu takdirde bütün müminler öldürene karşı tavır alır. Bunlara sadece bu hükmün uygulanması için hareket etmek helâl olur. 22. Bu yazının içeriğini kabul eden, Allah'a ve âhiret gününe inanan bir müminin bir katile yardım etmesi ve ona sığınacak yer bulması helâl değildir; katile yardım eden veya sığınacak yer gösteren kimse kıyamet günü Allah'ın lânet ve gazabına uğrayacaktır ve artık kendisinden ne bir para ne de bir taviz kabul edilecektir. 25b. Haksızlık yapan veya suç işleyen kimse yalnız kendine ve aile fertlerine zarar vermiş olacaktır. Sözleşmede kimse, suçluya yardım edemeyeceği, evladı bile olsa koruyamayacağı, birlikte olanlara zulüm ve zorlama olmayacağı, yardım edileceği, hak ediş göre davranılacağını belirtmektedirler. Adalet tüm toplumun görevi olduğu, taviz kabul edilmeyeceği, tüm imzalayanların ölene kadar adalet peşinde olacağını belirtmektedirler.

Eşitlik Esastır. 18. Savaşa katılan bütün askeri birlikler nöbetleşe görev yapacaktır. 19. Müminler birbirinin Allah yolunda akan kanlarının intikamını birlikte alacaktır. 37a.... Onların arasında kötülük değil iyi niyet ve samimiyet hâkim olacaktır. Bu vesikadaki bütün kurallara muhakkak riayet edilecektir. Eşitlik esastır. İyi niyet, samimiyet olacak, kötülük yasak, tüm kurallara tam uyum istenmektedir.

Prensip etik: en iyi ve en doğru yol üzerinde olmak. 20a. Takva sahibi müminler en iyi ve en doğru yol üzerinde bulunurlar. 47. İyilik yapanlar ve sorumluluğunun bilincinde olanlar Allah ve resulünün himayesi altındadır. İyilik yapanların ve sorumluluk alanların himayede olacağı vurgulanmaktadır.

Anlaşmazlıklar, mahkeme, kadî temelinde çözülecektir. 23. Üzerinde ihtilâfa düşülen konular Allah'a ve resulü Muhammed'e arz edilecektir. 42. Bu yazıda adı geçen kimseler arasında meydana gelmesinden endişe edilen anlaşmazlık ve öldürme vakalarının Allah'a ve resulü Muhammed'e arz edilmesi gerekir. Allah bu sahifeye en iyi riayet edenlerle beraberdir. 47. Bu vesika haksız bir icraatta bulunan veya suç işleyenlere ayrıcalık sağlamaz yahut cezalandırılmasına engel olmaz. Savaş için yola çıkanlar da Medine'de kalanlar da emniyet içinde olacaktır; haksız bir fiil ve suç işlenmesi hali müstesnadır. Sözleşmesinde aracılık mahkeme kanalı ile olacağı vurgusu, Peygamber denilerek yapılmaktadır.

Kişisel masrafları, zararları kişiler ödeyecektir. 24. Yahudiler müminler gibi savaş devam ettiği müddetçe savaş masraflarını kendileri karşılayacaktır. 36b. Bir yaralamanın intikamını almak yasak edilmeyecektir. Bir adam öldüren kimse yalnız kendini ve aile bireylerini sorumluluk altına sokmuş olur. Bu sorumluluktan kaçmak haksızlıktır. Allah bu kurallara riayet edenlerle beraberdir. 37a. -Medine'ye yönelik bir saldırı olması halinde- ... kendi savaş masraflarını kendileri karşılayacak, bu ... gösterilen kimselere savaş açanlara karşı yardımlaşacaktır. 38. Yahudiler müslümanların yanında savaşçıları müddetçe harcamalara katılacaklardır. Sözleşmesinde.

İnanç serbestliği. 25a. ... müminlerle birlikte bir ümmet teşkil eder. Yahudilerin dinleri kendilerine, müminlerin dinleri de kendilerinedir. Buna Mevlaları da dahildir. Sözleşmesinde.

26-30. ... aynı haklara sahiptir.31. ... aynı haklara sahiptir. Haksız bir fiil işleyen kimse sadece kendine ve aile fertlerine zarar vermiş olacaktır. 33. aynı haklara sahip olacaktır. Şüphesiz iyilik, günah ve kötülükten farklıdır. 32. ... bir koldur, dolayısıyla onlar gibi mülâhaza edilecektir. 34. ... gibi kabul edilecektir. 35. ... sığınmış olan kimseler bizzat onlar gibi kabul edilecektir. Kuran (YNÖ) 109/6 Sizin dininiz sizin içindir, benim dinim de benim içindir Ayeti ile uyum içindedir.

Temel olan Barıştır. 39. Yesrib vadisi bu sahifede adı geçenler için mukaddes bir yerdir. 44. Bu vesikada zikredilen kişiler Yesrib'e (Medine) saldıracak olanlara karşı yardımlaşacaktır. Medine barış yeri olarak dokunulmaz ilan edilmektedir.

Hiçbir kimse suç işleyemez, mağdura da yardım edilecektir. 37b. Hiçbir kimse müttefiklerine karşı suç işleyemez; mazluma muhakkak yardım edilecektir. 40. Himaye altındaki kimse bizzat himaye eden gibidir ne zulmedilir ne de kendisi zulüm işleyebilir. Mazlum, mağdur olana da yardım edilecektir.

Birey Hakkı, talebi önemlidir, gereklidir. 41. Himaye hakkına sahip kimselerin izni olmadıkça kimseye himaye hakkı verilemez. 43. ... ve onlara yardım edecek olanlar himaye altına alınmayacaktır. Rıza ve izin olmadan yaklaşım yapılamayacağı nettir.

Hukuk, haklar, doğrudan bu yazılı anlaşma şeklinde uygulanır, Sözleşme esastır. 46. Bu sahifede adı geçenler için konulan şartlar hem ... hem de onların Mevlalarına sahifede adı geçen kimseler tarafından tavizsiz bir şekilde uygulanır. Kurallara mutlaka uyulacak ve asla aykırı hareket edilmeyecektir. Haksız kazanç sağlayanlar sadece kendilerine zarar vermiş olurlar. Allah bu sahifede gösterilen maddelere en doğru ve en mükemmel şekilde riayet edenlerle beraberdir. Kurallara, kanun ve yasalara, kısaca yazılı olanlar uymak zorunludur.

Özet: Şimdiki Anayasalarda olan yaklaşımlar olduğu da görülmektedir. Yazılı olması, barış temel alınmakta, birey hakkı öncelikli, inanç serbestliği (laik yapı), eşitlik esas, ayrıcalık yapılamaz, davet, rıza şartı olmakta, kişiler değil, mahkemeler karar vermekte, adalet esas, suçluya yardım edilemez, başlıca boyutlardır.

Birey Hakları

1924 Atatürk Anayasasında kişi hakları tanımlamaları⁴:

- Hürriyet Başkasına zarar vermeyeceği yapmaktır.** 1924 Anayasasında “Her Türk hür doğar, hür yaşar, Hürriyet, başkasına zarar vermeyecek her şeyi yapabilmektir. Tabii haklardan olan hürriyetin herkes için sınırı, başkalarının hürriyeti sınırındır. Bu sınırı ancak kanun çizer” yaklaşımı ile en geniş tanımlama getirilmiştir.
- Her türlü hakka sahip olmaktır.** Kişi haklarında toplu ifade içinde “Kişi dokunulmazlığı, vicdan, düşünme, söz, yayım, yolculuk, bağıt, çalışma, mülk edinme, malını ve hakkını kullanma, toplanma, dernek kurma, ortaklık kurma hakları ve hürriyetleri Türklerin tabii haklarındandır” şeklinde tanımlanmaktadır. Türk burada vatandaş anlamındadır.

1981 Anayasasında kişi hakları tanımlamaları⁴:

- Herkes sahiptir.** 1981 Anayasasında “**III. Kişi hürriyeti ve güvenliği: MADDE 19-** Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.
- Türk Ceza Kanununda ilk Tanımlanandır: **Ceza Kanununun amacı: Madde 1- (1) Ceza Kanununun amacı; kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini,**

kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir.

Tarihsel Gelişim

Yöneten güce göre yaklaşım yapılmaktadır. Genel Yaklaşım Şekil/Grafik 1’de sunulmaktadır. Başlıcaları:

- 1) Tek Hakim olduğu yönetim planları: Şekil/Grafik 2’de
- 2) Çoklu yönetim olduğu, kuvvet ayrılığı modeli: Şekil/Grafik 3’te
- 3) Birey Hakkı temelinde olan yönetim modeli: Şekil/Grafik 4’te
- 4) Bilişim ve bilginin bireyin aydınlanması üzerine olan yapılanma: Şekil/Grafik 5’te özetlenmektedir.

Haklardaki Gelişmeler⁵

Haklardaki Gelişmeler

- FAZ 1,0 : PATERNALİSTİK, Hekim karar verir ve tedaviyi yapar hasta uymak zorundadır, hastanın Tıp Bilgisi olmadığı için karışamaz, itaat etmelidir.
- FAZ 2,0 : YETKİ, GÖREV, SORUMLULUK ve VAZİFELER geçerlidir. Hekim görevini yapar, görev gereği hastanın onayını almak zorunda değildir. Acı ilacı içmek hastanın görevidir.
- FAZ 3,0 : HASTALIK YOK, HASTA VAR. İlkeler ve sorumluluklar temeldir. Hekim “doğru nedir ve ne yapılmalıyını” etik sorgular içindedir. Yapılacaklar otonomi içinde olup, zarar oluşturmama temellidir. Bağımsızlık, bireyin talep etmesi ile geçerli oluraydınlatıldıktan sonra rıza şartı vardır.
- FAZ 4,0 : BİLİŞİM-SUNİ ZEKA İNSANA YARDIMCIDIR İnsanın sorumluluğunu makineler alamaz, Hekim, bilişim ile bilgilere daha kolay ulaşır, karar vermesinde seçenekleri artırır Karar hasta üzerinde, hasta verilerine göreldir, devamlı izlem de buna bağlıdır

UNEKO 2013 Dr. M. Arif AKŞİT 4

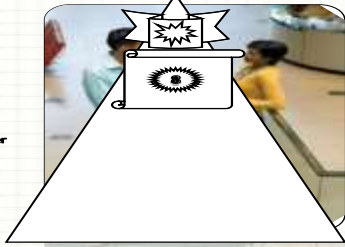
Şekil/Grafik 1: 4 Aşamalı olarak yaklaşım boyutları.

- a) FAZ 1:0: İlk yapılanmada tek sorumlu gibi, baba rolü oynayarak, kral şeklinde emretmekte, diğer memurlarda uygulayıcı olmaktadır. Öğrenciler hocanın her söylediğini ezberlemeli ve sınavda da iletmelidirler (Şekil/Grafik 2).

Üçgen Yönetim Modeli

Üçgen Yönetim - Haklar

- YÖNETİCİ (Tek - Paternalistik /Baba)
 - HOCA
 - Kral/Sultan (Nesli)
 - ASKER
 - Ekonomi (Şehirli/Aristokrat)
 - İhtilal
 - Seçim
 - Atama
- İDARECİ
 - Sistem, Yönergeler, Kurallar
 - Örf, Gelenek, Adetler, Teşvüller
 - Bürokrat, sekreter, Memur
- Yönetillem
 - Öğrenci
 - Birey
 - İşçi
 - Köle

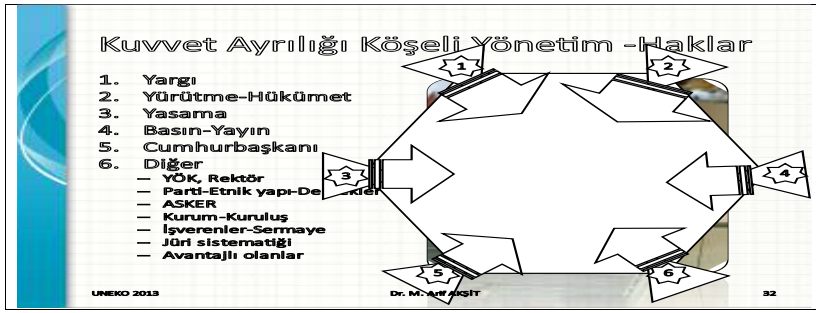
UNEKO 2013 Dr. M. Arif AKŞİT 31

Şekil/Grafik 2: Emredici ve buna uyanlar şeklindedir.

Selçuk ve Osmanlı Padişah modelinde, kararlar Toy'da ortak alınmakta, sorumluluk paylaşılmaktadır. Sultan Süleyman, gömülürken yanında olmasını istediği kararlar bunlardır.

b) FAZ 2,0: Yetki, görev ve sorumluluk farklı olmakta, Kuvvet ayrılığında çoklu yönetim merkezi olmaktadır, bunların hepsi de bağımsız yapıda denilmektedir. Cumhuriyet yönetiminde halk en üst olurken, sıklıkla vesayet sisteminde hakim rolü oynayan çoktur, karmaşa hakimdir (Şekil/Grafik 3). Tek yönetimden, kurallar, kalıpların olduğu yönetim, gelenekler hakim ise Tarım Kültürü, kurum kalıpları ise Endüstri Kültürü, ekonomik güç hakimiyeti ise Yüksek Teknoloji Kültürü örnekleri sunulabilir.

Kuvvet ayrılığı modeli

Şekil/Grafik 3: Yönetici rolü birçok boyutta oluşmaktadır.

c) FAZ 3,0: Birey Hakkı önemlidir, ancak işlevler açısından kısıtlılık oluşmaktadır (Şekil/Grafik 4).

Bağımsızlık esas ise, sorumluluk da bireye özgüdür. Sorumluluk almak, rıza şartı ile, talep etmesi ile oluşur. Her birey ayrıdır, ancak eşitlik haklarıdır, kısaca Haklarda Eşittir. HAK edişe göre yaklaşım yapılmalıdır. Birey Hakları Önceliklidir (civil liberties), bu hak, tüm kamu ve kuruluşların haklarından öncedir. Tüm güçlerden korunmalıdır. Bireyin bilgisi yeterli olmayacağı için, Bilgilendirme ile Rızası alınmalı.

Kısaca Kural YOK, İlke VARDIR.

Birey Hakları Temeldir

Şekil/Grafik 4: Birey Hakları esastır.

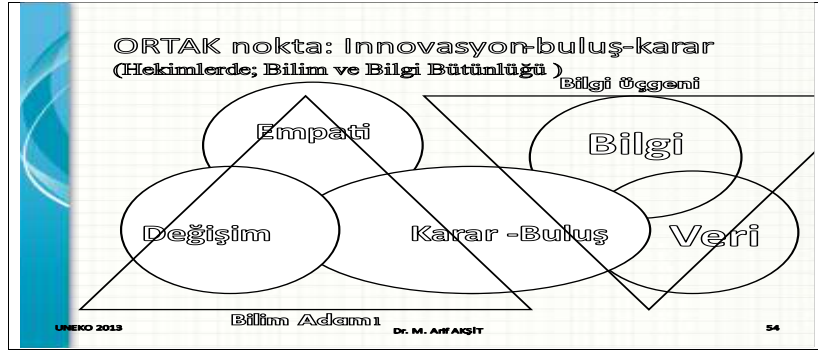
d) FAZ 4,0: Bilişim teknolojisi ile, sadece veri ve bilgi değil, empati yaparak etik ilkeler ile değişim ve yeni bireye göre yaklaşım (hastalık yok, Hasta Var kavramı) gereklidir. (Şekil/Grafik 5).

4,0 Tanısal Yaklaşım:

Bireysel Verileri elde edin (SOAP): Semptom, sübjektif, Objektif, bulgular, Araştırmalar, incelemeler, Process, takip, tedavi boyutu olmaktadır.

Teknolojik kanıt toplama: 1) Etik + Hukuk Bilgileri Bilimsel irdeleme yapın, Kanıta dayalı gerekçelendirme (amaç ve güdü), 2) Lojik / mantık + Empati + Özerk / Özgü karar,3) Her olgu/durum farklı (Hastalık YOK, Hasta VAR)

Kararı Bilişim ve Etik Kavramları ile yapmak

Şekil/Grafik 5: Bilim (Empati-Değişim-Kaynak) ve Bilgi (Veri-Bilgi-Terzilik) üçgenleri ile karar/buluş oluşturma (innovasyon)

Genel Değerlendirme

Tüm inanışlarda önceki Katolik papa, Yahudiler gelenek temel alınmaktadır. 622 Medine Antlaşması farklı iken, Emeviler ile Katolik modeli oluşmuş, sonra Arabistan modeli ile Yahudilik sistemi de karışmıştır. Türkler, Selçuk ve Osmanlılarda ise yalnız İslam kuralları, Medine Antlaşması esas olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ile düzen yıkılmış, İkinci Dünya Savaşı boşluğun diktatörlük ile doldurması ile, Nürnberg ve daha Sonra İnsan Hakları ile Birey temelli olmaya çalışılmıştır (Şekil/Grafik 6). Ancak Avrupa Konsey kararları ile 1980 yılından sonra temel alınmıştır

Nürnberg İlkeleri⁶:

I. İlke: Uluslararası hukuka göre suç kabul edilen bir eylemde bulunan şahıs, bundan sorumludur ve cezalandırılması olasıdır.

II. İlke: Uluslararası hukuka göre suç kabul edilen bir eylem karşı bir ceza öngörülmesi de bu şahıs uluslararası hukuk önünde işlediği suçun sorumluluğundan kurtarmaz.

III. İlke: Uluslararası hukuka göre suç kabul edilen bir eylemde bulunan şahıs, devlet başkan ya da sorumlu hükümet memuru olmaları, işbu şahısları uluslararası hukuk önünde sorumluluktan kurtarmaz.

IV. İlke: Bir şahsın üstü ya da hükümetinin emrine uygun davranması, ahlaki irade bir şahıs için her zaman bir olanak olduğundan, uluslararası hukuk önünde sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

V. İlke: Uluslararası hukuka göre suç işlediği iddia edilen şahıs, gerçeklere ve hukuka uygun olarak adil yargılanma hakkına sahiptir.

Anayasamızın 137 Maddesine göre suç olan bir eylem, emredilse bile yapılamaz.

Yaşamak, özgürlük ve güvenlik kanunla korunan vazgeçilmez haktır

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER,
İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ
10 Aralık 1948

- **Başlangıç:** İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan onurun ve onların eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasına.
- **Madde 3:** Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır.
- **Bölüm 1; Madde 2:** 1-Herkesin yaşama hakkı kanunla korunur.
- **Kısım 1; Madde 6:** 1-Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Şekil/Grafik 6: İnsan Hakları Bildirgesi⁷ ile insanların Fransız İhtilalinde tanımlanan 3 vurgu: Bağımsızlık, Eşitlik ve Kardeşlik, genişletilerek hukuk boyutu olmuş, kanunla korunur şekle sokulmuştur.

Çocuk Hakları ayrıca korunmaktadır (Şekil/Grafik 7).

Çocuklar özel Kanunlarla Korunmalıdır

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER,
İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ
10 Aralık 1948

- **İlke2:** Çocuk, özel olarak korunur, yasalar ve başka yollarla sağlıklı ve normal biçimde, özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlak, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda, çocuğun çıkarları önde gelir.

Şekil/Grafik 7: Çocuklarının çıkarlarının önde geldiği vurgusu önemlidir.

İnsan Hakları Bildirgesindeki notlar: *sağlıklı ve normal biçimde, özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlak, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanır* şeklindedir.

Güvenlik boyutu ile sağlık ve yetiştirme hakkı tanımlanmaktadır

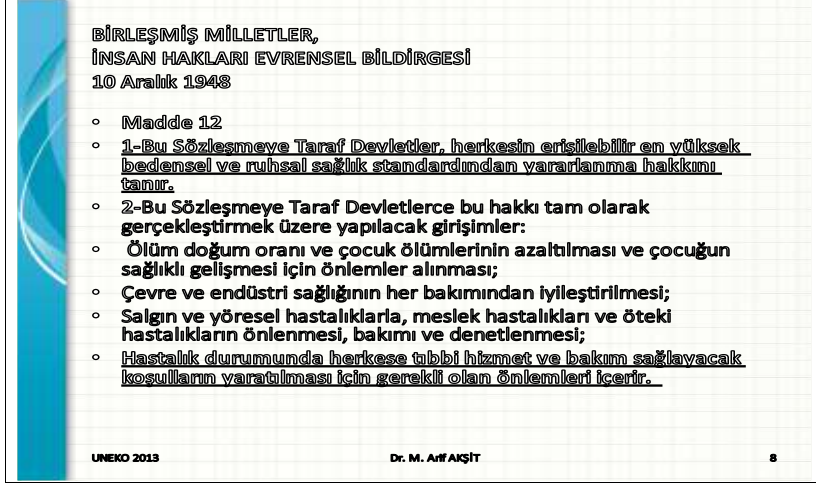
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER,
İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ
10 Aralık 1948

- **İlke4:** Çocuk toplumsal güvenlik olanaklarında yararlanır. Sağlık içinde ve yetiştirme hakkı vardır. Bu amaçla kendisine ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlanır. Bu olanaklar doğum öncesi ve doğum sonrası bakımı da içerir. Çocuğun, yeterli beslenme, barınma, eğlenme ve sağlık hizmetlerine hakkı vardır.

Şekil/Grafik 8: Yaşam için gerekli her boyut çocuğa verilmesi gereken haklardır.

Kanun ile çocuklara tanımlanan haklar taraf devletler tarafından sağlanması tanınmaktadır.

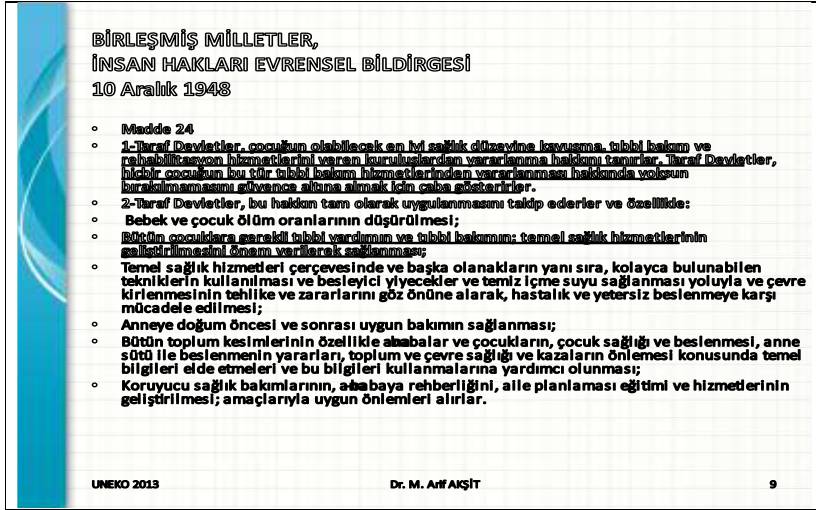
Her birey eşit olarak sağlık standartlarından yararlanılması bir haktır

Şekil/Grafik 9: Eşit sağlık hakkı tanınması.

Çocuğun en iyi sağlık düzeyine kavuşması gerektiği belirtilmektedir.

Sağlık Hakkının tanınma maddeleri

Şekil/Grafik 10: Sağlık açısından yoksun bırakılmaması gerektiği vurgusu önemlidir.

Çocuk Hakları Açısından

Çocuk Hakları vurguları ayrıca 2 Eylül 1990 yılında oluşturulmuştur.

Yaşama ve Hayatta Kalma ve gelişme hakkı açık vurgulanmaktadır

Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990

- Madde 6
 1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
 2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Şekil/Grafik 11: Çocuk Haklarında temel yaşama hakkı öne çıkmaktadır⁸.

Aile eğer bu işlevleri yapmazsa çocuk aileden alınmaktadır.

Çocuğun Yararı temel düşüncedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990

- Madde 3
 1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yaşama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
 2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
 3. Taraf Devletler, çocukların bakımı ve korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Şekil/Grafik 12: Çocukları ilgilendiren tüm faaliyetler için yarar temeldir.

İnsanın üstünlüğü ve menfaati ve refahının tüm bilim üstü olduğu vurgusu vardır (Şekil/Grafik 13).

Birey hakkı, bilim ve toplumun üstünde olduğu vurgusu açıktır

İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi

- Madde 2 – İnsanın Üstünlüğü
- İnsanın menfaatleri ve refahı, bilim veya toplumun saf menfaatlerinin üstünde tutulacaktır.

Şekil/Grafik 13: Biyotıp Sözleşmesinde İnsan Üstünlüğü vurgusu nettir⁹.

Rıza şartı bilgilendirme sonrası gerekli iken, acil durum için öncelik Yaşam Hakkıdır (Şekil/Grafik 14).

Acil durumlarda eldeki imkanlar ile Yaşam Hakkı güdülür

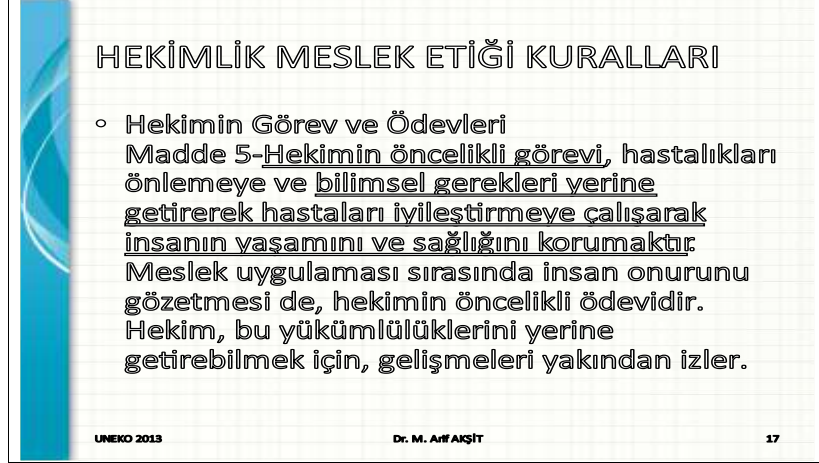
İnsan Hakları ve Biyotıp Sözleşmesi

- Madde 8 – Acil Durum
- Acil bir durum nedeniyle uygun muvafakat alınamadığında, ilgili kişinin sağlığı için gerekli olan herhangi bir tıbbi müdahale derhal yapılabilir.

Şekil/Grafik 14: Acil durumlarda gerekli tıbbi müdahale derhal yapılmalıdır.

Hekim meslek gereği insan onurunu gözetmesi öncelikli görevidir.

Hekimin vazifesi, sağlıklı olmak için, hastalıkları önlemek işlevi önceliklidir¹⁰.

HEKİMLİK MESLEK ETİĞİ KURALLARI

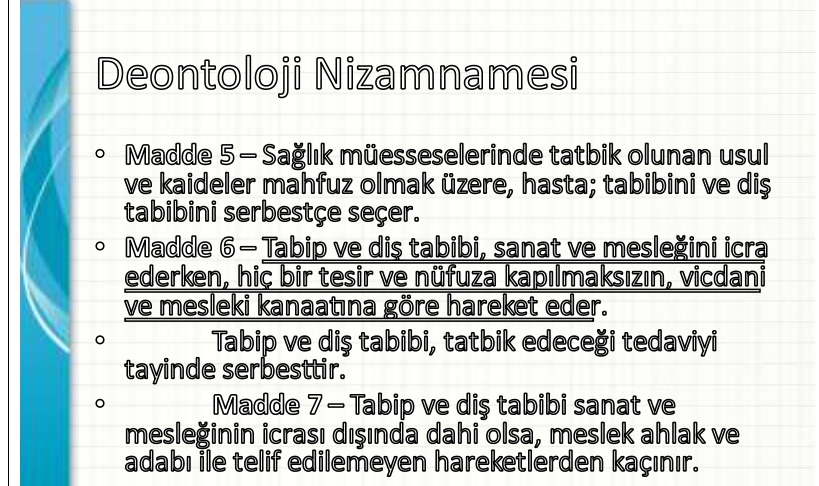
- Hekimin Görev ve Ödevleri
Madde 5-Hekimin öncelikli görevi, hastalıkları önlemeye ve bilimsel gerekleri yerine getirerek hastaları iyileştirmeye çalışarak insanın yaşamını ve sağlığını korumaktır. Meslek uygulaması sırasında insan onurunu gözetmesi de, hekimin öncelikli ödevidir. Hekim, bu yükümlülüklerini yerine getirebilmek için, gelişmeleri yakından izler.

UNEKO 2013 Dr. M. AHİ AKŞİT 17

Şekil/Grafik 15: Hekim, sağlık denilince ruhsal ve sosyal sağlığı da işin içine katmaktadır.

Etik boyut hekimin tüm yaşamında da olması gerektir.

Hekimin vicdanı ve meslek etiği içinde yaklaşımı belirtilmektedir.

Deontoloji Nizamnamesi

- Madde 5 – Sağlık müesseselerinde tatbik olunan usul ve kaideler mahfuz olmak üzere, hasta; tabibini ve dış tabibini serbestçe seçer.
- Madde 6 – Tabip ve dış tabibi, sanat ve mesleğini icra ederken, hiç bir tesir ve nüfuza kapılmaksızın, vicdani ve mesleki kanaatine göre hareket eder.
- Tabip ve dış tabibi, tatbik edeceği tedaviyi tayinde serbesttir.
- Madde 7 – Tabip ve dış tabibi sanat ve mesleğinin icrası dışında dahi olsa, meslek ahlak ve adabı ile telif edilemeyen hareketlerden kaçınır.

Şekil/Grafik 16: Hekim, meslek dışında da etik yaklaşımda bulunması gerekir¹⁰.

Tıbbi Deontoloji Nizamnamesinde de Tabip sanat ve mesleğinin icrası dışında dahi olsa, meslek ahlak ve adabı ile telif edilemeyen hareketlerden kaçınır, etik ilkelere uyar.

Birey Hakkı önceliklidir ve bu hak tüm güçlerden korunmalı ve gözetilmelidir.

Civil Liberties/Birey Hakları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin
ilk iki temel ilkesi

1) Birey hakları önceliklidir "*Civil liberties*",

2) Bireyin hakları her türlü zorlamalara
karşın korunmalıdır

*"the right to legal recourse when their rights have
been violated, even if the violator was acting in an
official capacity"*.

Şekil/Grafik 17: Bireyin Bağımsızlığı, eşitlik ve kardeşliği kapsamındadır¹¹.

Uluslararası İnsan Hakları Konusundaki Yasal Düzenlemeler

- 1945 Nurnberg İlkeleri
- 1948-50 İnsan Hakları Sözleşme
- 1964-2008 Helsinki
- 1981 Lizbon Bildirge
- 1989 Çocuk Hakları
- 1994 Amsterdam
- 1995 Bali
- 1997 Oviedo-Biyotıp sözleşmesi
- 2001 Barcelona Anne/Bebek Hakları
- 2002-DNRO Florida Supreme/Yargıtay Kararı
- 2002 ROMA Sözleşme
- 2002 AB Kadına işkence

Ulusal İnsan Hakları Konusundaki Yasal Düzenlemeler

- 1959-1960 Deontoloji Nizamname
- 1980 Anayasa 17. Maddesi
- 1983 Sterilizasyon
- 1998 Hasta Hakları (2003 Yönerge)
- 1998 Nüfus Planlaması
- 2003-04-05-07-09 Genelgeler
- 2005 TCK (2004 CMK)
- 2005 Çocuk Hakları Kanunu
- 2005 Çocuk Koruma Kanunu
- 2009 Özürlü Hakları Kanunu
- 2011 Yönetmelik (Etik)
- 2011 Türk Ticaret Kanunu

Çocuk Hakları Konusundaki Yasal Düzenlemeler

- 1989 Çocuk Hakları
- 2001 Barcelona
- 2002 Rights of Embryo and foetus in Private Law (Turkish National Report)
- 2005 Türk Çocuk Koruma/Hakları Kanunu
- 2006 Yaşam Hakkı (Avrupa Konsey Kılavuzu)
- 2009 J. Perinat. Med. 37 (2009) N1-N3 İSTANBUL DECLARATION ON ETHICS IN PERINATAL MEDICINE
- 2009 J. Perinat. Med. 37 (2009) Women and children first-or last? The New York Declaration
- 2010 J. Perinat. Med. 38 (2010) 579-583 Ethical dimensions of periviability
- 2011 *Türk Neonatoloji Derneği Bülteni*, Sayı: 23 - 2011 Yaşam Hakkı ve Yaşam Sınırlarında Olanlar İçin Etik İlkeler
- 1945 Nurnberg İlkeleri

Perinatoloji/Neonatoloji Boyutu

Gebelik ve doğum boyutunda bebeğin gelişimine göre hukuksal hak tanımlanmaktadır (Şekil/Grafik 18).

- Sperm ve ovum:** İnsan oluşturan hücreler, insan oluşturma için, hücre verenlerin evli veya hukuksal açıdan bağlı olmaları, miras dahil, birbiri ile sorumlu olmaları gerekir. Katolik görüşüne göre, onlar insanın var oluşu için oluştuğundan israf edilmemelidirler.
- Embriyo:** Bir canlının gelişimsel boyutu geçirmesi ile oluşan süreç, 10-12 hafta içinde tamamlanmaktadır.
- Fetüs:** Embriyo yapısından insan oluşumuna geçmesi, 20 gebelik haftası ile, iki hafta son adet tarihi ile bütünleşince, 22 gebelik haftasından sonra oluşmakta, 24 gebelik haftasından sonra yaşama olasılığı minimal iken 28 gebelik haftasında tama yaklaşmaktadır.
- Yaşam sınırında olanlar:** 22-28-30 Gebelik haftasında olanlar yaşam sınırında olanlardır.
- Prematüre:** 40 gebelik haftası maturasyona girmiş iken, 37 altı prematüre denilmekte, 38 gebelik haftasında da sorunlar olduğu için, terme yakın bebekler olmaktadır.
- Bebek, Yenidoğan:** 40 haftalık doğum olsa bile, 44 gebelik haftasına kadar, 28 güne kadar ölme oranı yüksektir.

Her Dönem için ayrı bir Etik Prensiptir oluşturulmuştur.

Haklar (Özet)	
Hücre	<ul style="list-style-type: none">○ Oviedo Sözleşmesi○ Helsinki
Embryo	<ul style="list-style-type: none">○ Anne (Baba) hakkı bütünleşmesi○ 1983-98 İstek üzerine yapılabilir (10 GH)
Pre-viable	<ul style="list-style-type: none">○ Fetus-Anne Hakkı ayrı○ 2005 TCK 20 Hafta
Viable	<ul style="list-style-type: none">○ Yaşam Hakkı (22 -2=20 GH)○ 2009 Özürlü Kanunu
Bebek	<ul style="list-style-type: none">○ 2001-Medeni Kanun Miras○ Yaşam, bakım, izlem Hakkı

UNIKO 2015 Dr. M. ARIKŞIT 44

Şekil/Grafik 18: Perinatoloji ve Neonatoloji yaklaşımlarındaki etik ilkeler.

Hücre döneminde Oviedo Sözleşmesine göre irdelenir. 10 Haftalık embriyo anne hakkı ile bebek hakkı bütünleşmektedir, anne kararına dayanmaktadır. 10 haftadan sonra anne ile doğmamış bebek hakkı ayrılmakta, karar vermemektedir. 10-20 Yasal belirtilenler ve anne yaşamı tehlikeye düşmesi ile ancak doğum olabilir. 20 haftadan sonra, yaşam hakkı ancak anne yaşamı tehlikede ise dikkate alınmalıdır. Prematüre bebek tam tıbbi yaklaşımlara hak kazanır. Doğumdan sonra özürlü olsa bile tam yaşam hakkına ve miras hakkına da sahiptir.

Ülkemizde Yaşanabilir olma, Yaşam Kalitesi, Yanlış doğum, Yanlış Yaşam gibi tanımlamalar yoktur. Ötenazi suç niteliğindedir.

- Beyin ölümü sadece transplantasyon, Ötenazi Yasak
- «Yaşayabilir olma ve yaşam kalitesi» gibi hususların yasalarımızda yeri tanımlanmamıştır.
- Ağır anomali olan bebeklerde tanımlanan «Yanlış doğum ve yanlış yaşam» gibi kavramlar Ülkemizde bulunmamaktadır.

UNEKO 2013

Dr. M. Arif AKŞİT

43

Şekil/Grafik 19: Yaşam Hakkı temeldir ve önemlidir.

Avrupa Konseyi Yaşam Hakkı konusunda 2006 yılında esaslar belirlemiştir. Bunlar: Şekil/Grafik 20-21’de sunulmaktadır.

Avrupa Konsey Kılavuzuna göre YAŞAM HAKKI (1)¹²

Avrupa Konsey Kılavuzu YAŞAM HAKKI-a (2006)

- Yaşam hakkı ilk sayılan haktır. Alındıktan sonra geri verilemez
- İlgili Madde katı şekilde yorumlanmalıdır
- Doğmamışın yaşamı da korunmalıdır
- Ölüm olayları araştırılmalı (Yükümlülük)
- Yaşamın ne olduğu, ne zaman başladığı ve sona erdiği konuları açıklığa kavuşmamıştır
- Hamileliğin sonlanması sadece annenin özel hayatının bir meselesi şeklinde değerlendirilemez
- Kişi aksini tercih etmedikçe, ölüme yaklaşmış veya ölmek üzere olan bir kişiye yan etkisi bireyin yaşamını kısaltsa dahi yeteri kadar acı kesici verilmeli ve hafifletici tedavi uygulanmalıdır.

UNEKO 2013

Dr. M. Arif AKŞİT

46

Şekil/Grafik 20: Unutmamalıdır ki, Yaşam Hakkı alındıktan sonra geri verilmez, varlık son olur.

Ölme Hakkının, Yenidoğan Dönemi için geçerli olması söz konusu edilemez.

Avrupa Konsey Kılavuzuna göre YAŞAM HAKKI (2)¹²

**Avrupa Konsey Kılavuz
YAŞAM HAKKI-b (2006)**

- Ölümüne yaklaşmış veya ölmek üzere olan kişilerin **ölme arzularının tek başına ölümü amaçlayan eylemleri icra etmeyi hukukten haklı göstermeyeceğini tanıyarak**
- Yaşam tehlikesinde olmadıkça **ölümcül güç kullanılamaz (mülkü korumak amaçlı öldürme kabul edilemez)**
- Güç kullanma mutlak şekilde gerekli olandan daha fazla olmamalıdır.
- **Yaşam hakkını koruma yükümlülüğü hastaneler açısından hastalarını korumak denetim ve yönetiminin olması şartı ve hastanelerde meydana gelen ve ilgili tıbbi kişinin sorumluluğunu gerektirebilecek ölüm nedeninin tespit edilmesinde etkili bir uyan sisteminin oluşturulması yükümlülüğünü de içermektedir.**

UNEKO 2013 Dr. M. ARIKŞIT 47

Şekil/Grafik 21: Her bireyin ölüm nedeni, Yaşam Hakkı açısından irdelenmelidir.

AVRUPA SÖZLEŞMESİ: Avrupa Anayasasında ilk (birinci) “TEMEL”i temsil eden Temel Haklar Ana Sözleşmesi, Bu haklar vatandaşlığın üzerindedir ve kişilere aynı şekilde bağlanmaktadır. 51.maddeye göre ulusal kanunlar Nice Statüsüne uygun olmalıdır ... ulusal anayasayı geçersiz kılmamalıdır (Madde 53). Sonuç olarak, Nice Statüsünde öne sürülen şartlardaki açıkların kapatılabilmesi için bazı haklar geniş kapsamlı olarak yorumlanmalıdır. Statünün 35. maddesi sağlığı koruma hakkı vermektedir “ koruyucu sağlık tedavisi hakkı ve ulusal kanun ve uygulamalar tarafından oluşan şartlar kapsamında tedaviden yararlanma hakkı”. 35. madde Birliğin “insan sağlığının yüksek düzeyde korunmasını” garanti etmesi gerektiğini belirtir. Burada sağlık hem bir birey ve sosyal iyilik olarak hem de sağlık tedavisi anlamına gelmektedir. Bu tanım (formül) ulusal hükümetler için bir yönlendirme (kılavuz) standardı ortaya sermektedir: hizmet açısından çeşitli sistemlerin kapasite farklarına bakmaksızın “garanti edilen minimum standartlar” katında durmayın her zaman hedefiniz en yüksek düzey olsun.

Groningen Protokolü

Hollanda’da 12 yaş altında çocuklarda: a) Ümitsiz ve giderilemeyen, dayanılmaz eziyetin varlığı, b) Ailenin rızalarının olması ile c) Yaşam sonlandırabilmektedir.

Groningen Protokolü¹³

**Groningen Protokolü (2005)
Dava açılmasına engel olmaz**

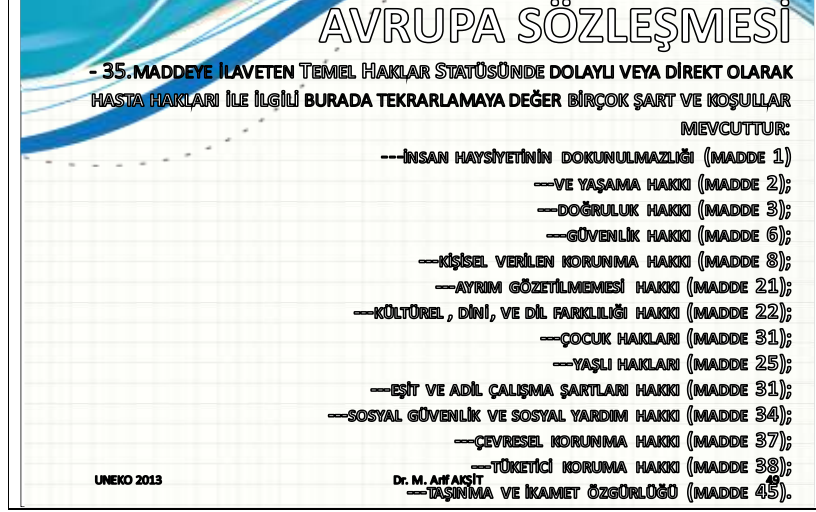
Hollanda Kamu Savcısı 12 yaş altındaki çocuklarda yaşamın sonlanmasının aşağıdaki 4 gereksinimin tam olarak karşılanması durumunda kabul görmektedir.

- Ümitsiz ve giderilemeyen, dayanılmaz eziyetin varlığı
- Ailenin yaşamı sonlandırma bilgilendirme sonrası rızalarının olması
- Tıbbi danışmanlığın yapılmış olması
- Yaşam sonlanmasının dikkatli ve usule uygun yapılması

Şekil/Grafik 22: Dava açılmasına engel değildir.

Ülkemizde ötenazi, bilerek yaşamı sonlandırma olarak suç kapsamındadır.

Dava İnsan Haklarına göre açılması ile 14 Maddeden suçlanır

Şekil/Grafik 23: Yaşam Hakkı alınması ile doğal varlık hakları yok olacağı için dava konuları 14 madde altında toplanabilir.

Birey Hakları Kültürü

622 Medine Antlaşması ile oluşan boyut, daha önce inançların oluşması ile yaratılanların bozulması ile, daha sonra Selçuk ve Osmanlı olarak da güdülmüştür. Birinci Dünya amirliğinin, gücün toplanması yapısı, diktatörlük ile İkinci Dünya Savaşından sonra Birey Haklarına yönelmiştir. Fransız İhtilali ile 1968 Kuşağının da temel alınan 3 olgu: a) Bağımsızlık, civil liberties, b) Eşitlik, equality, c) Kardeşlik, Brotherhood olarak tanımlanmış ve uygulanmış, Cumhuriyet yapısına dönüşmüştür.

Kul hakkını Allah bile affetmez boyutu Kuran temelli olmasa da bir kültürel yapı olarak bilinmektedir. Kuran temelinde olan: "109/2 Kulluk etmem sizin kulluk ettiğinize" ve "109/4 Kul değilim sizin taptığınız" yaklaşımı vardır, birey kimseye kulluk yapmaması gerektiği açık vurgulanmaktadır.

Birey Hakkı Kültüründeki öğeler:

1) Aile: Aile değil, birey olarak önemlidir, tektir. Çocuk olsa bile, evli olsa bile tek olarak yaşam tercih edilir. Karşılıklı anlaşma önemlidir. Batı birlikteliği nikahlanma olmasa bile, arada hukuk bağı kurulduğu düşünülmektedir. Önemli olan herhangi bir zorlama ve kişilik haklarının zedelenmesi de kabul edilmemektedir.

Bireyin sözü, dernek, kurul ve tüm kamu dahil sözler ile mahkemede eşit niteliktedir. Bilir kişi raporları bile bir kişi sözü olup, doğru olarak kabul edilmemekte, görüş olarak ele alınmaktadır.

2) Kültürel kaynaklar, Sanat: Bireyin eğitilmesi, çağdaş değil, çağın ötesinde bir yapıya hazırlık olmalıdır. Zamanımızda internet ve telefon ile anında tüm bilgiler ve görüşlere sahip olunabilmektedir.

Sorun bilginin doğruluğudur, çoklu yanlıtan veriler olduğu için, etik ilkeler ile bunun irdelenmesi konusunda beceri kazanılmalıdır.

3) Çevre: Bireyin rahat olacağı, her türlü konfor, internet ve medya dahil ulaşacağı yer olmalıdır. Bu açıdan doğal ve yeşile yakın olması için, şehirde bir oda ile dağ başında olması arasında tercih farkı olabilmektedir.

Bireyin tercihi esas olmaktadır.

4) Eğitim: Eğitim çoklu, beceri kazanma ile birlikte olup, medyadan gelen bilgiler ile doğru olanları ayırt edebilmeyi öğrenmelidir. Uzaktan eğitim dahil, birçok yaklaşımlarda, uzmanlaşmış eğiticiler çok öne çıkmaktadır. Yaparak eğitim almak tercih nedenidir.

5) Din/Devlet/Yönetim boyutu: Her birey kendi inancını oluşturmaktadır. 9 milyar insan varsa 9 milyar farklı inanç vardır. Artık yönetici değil, kendisi sorumlu olduğundan dolayı, devlet ona bu desteği sağlamalıdır.

Birey kendisinin öğretmeni, eğiticisi ve yöneticisidir.

Gebeliğin sonlanması konusunda 1970 yıllarında Din İşleri Yüksek Kurulu tarafından Kuran temelinde ekonomik, çocuğa bakamayacağı gerekçesi ile sonlandırılmayacağı, olumlu ve olumsuz görüş ileten hukukçular olduğu, bunlar dikkate alınması ancak zorunlu olmadığı, konu hakkında uzman kişilerin görüşleri önemlidir denilmektedir. ("6/151 De ki onlara: "Hadi gelin, Rabbinizin size neleri haram kıldığını yüzünüze karşı okuyayım: Hiçbir şeyi O'na ortak koşmayın. Ana-babaya çok iyi davranın. Yoksulluk endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin; biz sizi de onları da rızıklandırırız. Kötülüklerin görünene de gizli kalanına da yaklaşmayın. Allah'ın saygın ve aziz kıldığı cana, bir hakkı savunmak dışında kıymayın. Allah size bunları önerdi ki, aklınızı işletebilesiniz". Ayrıca "17/31: Yoksulluk korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Onları da sizi de biz rızıklandırıyoruz. Kuşkusuz, onları öldürmek büyük bir günahdır.") Bu açıdan terminasyon zamanımızda kurullar tarafından Savcılığın gönderdiği dosya olarak, Neonatolog, Perinatolog, Adli Tıp ve Etik Kurul üyelerinin ortak oy birliği kararı, gerekçeli olarak sunulmaktadır. Savcılık buna göre Hekimlere yapılacak öneriler sunmaktadır.

Yüksek Teknoloji Kültüründe etkin olan kurum, kuruluş ve dernekler, birey hakkı çerçevesi temelinde, dernekler talebi ele almakta, ancak yenidoğan ve doğmamış bebeğin haklarını dikkate almamaktadırlar. Gebeliğin sonlanması konusunda olan Groningen Protokolü buna örnektir.

Ortada ikilem oluşmuştur. Hukuk ve buna karşı çıkan Dernek görüşlerdir. Bunun etik kurullar tarafından oluşması, bunun Yüksek Teknoloji Kültürünü tanımlar ama adaletli olduğunu göstermez. Bebeğin haklarını savunan bir kişi ve taraf olmamaktadır. Bu açıdan konu hukuksal boyut olarak ele alındığında, ötenazi ve bebek olgunluğa erişinde 20 Gebelik Haftası sonrası terminasyon suçtur, kasıtlı öldürmeye girmektedir.

6) İnsan: İnsan kendine dönmeli, artık gönül ve beyin birlikteliğinin sevgi ile işlenmesi beklenilmektedir.

Birey hakkında bireyin gelecek etik ve insanlıkta olması ilk öncelik olmalıdır.

7) Sağlık algısı ve yapısı: Etkin ve verimli olmak için sağlık ve sağlıklı önemlidir. Medya kanalı ile birçok plasebo ve anlamsız şeylerin sanki tam etkin gibi taktimi ve pazarlaması yapılması gözlenir.

Kanser korkusu ile be doğal vurgusu ile yanılma siktir.

8) Teknolojik boyut: İleri teknoloji ve bilişimin etkisi yüksektir. Ancak Yüksek Teknoloji Boyutu sizi köle yapmak isterken, birey hakkı ise kişiyi özelleştirmekte, bağımsızlaştırmaktadır.

Daha önce örnekleri olduğu gibi, zamanımızda ise bir toplum olarak bireylerin bağımsızlığı oluşmaktadır. 4 Halife her biri farklı özellikleri olup, kalıp ve kural altında değil, kendi boyutları ile bir özellikleri oluşmuştur.

Yenidoğan Olgusu

Uluslararası İnsan Hakları İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi

Yaşam ve varlık konusu öncelikle irdelenmelidir.

1. **Yaşamın başlama ve bitişi tanımlanamaz.** “Yaşamın” ne olduğu ya da ne zaman başlayıp ne zaman sona erdiği –açıklığa kavuşturulmamıştır.
2. **Yaşam olmaz ise varlık oluşmaz.** Eğer biri yaşam hakkından keyfi olarak mahrum bırakılırsa diğer tüm haklar anlamsız olacaktır.
3. **Ölümlerin dayanağı, gerekçesi irdelenmelidir.** Devletler ölüm olaylarını araştırma “pozitif yükümlülük”
4. **Gebelikte, hatta anne adayında sağlık boyutu başlamalıdır.** Doğmamış yaşama kapsamında koruma yolları verildiği açıktır.
5. **Gebelik sonlanması sadece anne (ve baba) rızasına bağlı olamaz.** Hamileliğin sonlanmasının sadece annenin özel hayatının bir meselesi olduğu şeklinde yorumlanamaz

Bu açıdan, İnsan Haklarına Saygı Zorunluğu olmalıdır: Her bireyin hür ve eşit onuru ve hakları olduğu belirtilmektedir. Birbirleri ile kardeşlik bağı ile bağlı olduğu belirtilmektedir. HER BİREY AYNIDIR, HAKLARDA EŞİTİRLER. HER BİREY AYNI TÜRÜN ELEMANIDIR. Her bireyin yaşam hakkı, hürriyeti/özgürlüğü ve birey olarak güvenliği olmalıdır. İşkencenin yasaklanması da bu kapsamdadır.

Avrupa Anayasasında ilk (birinci) “TEMEL”i temsil eden Temel Haklar Ana Sözleşmesi: Bu haklar vatandaşlığın üzerindedir ve kişilere aynı şekilde bağlanmaktadır. 51.maddeye göre ulusal kanunlar Nice Statüsüne uygun olmalıdır ... ulusal anayasayı geçersiz kılmamalıdır (Madde 53).

Sonuç olarak, Nice Statüsünde öne sürülen şartlardaki açıkların kapatılabilmesi için bazı haklar geniş kapsamlı olarak yorumlanmalıdır.

- Statünün 35. maddesi sağlığı koruma hakkı vermektedir “ koruyucu sağlık tedavisi hakkı ve ulusal kanun ve uygulamalar tarafından oluşan şartlar kapsamında tedaviden yararlanma hakkı”. 35. madde Birliğin “insan sağlığının yüksek düzeyde korunmasını” garanti etmesi gerektiğini belirtir. Burada sağlık hem bir birey ve sosyal iyilik olarak hem de sağlık tedavisi anlamına gelmektedir. Bu tanım (formül) ulusal hükümetler için bir yönlendirme (kılavuz) standardı ortaya sermektedir: hizmet açısından çeşitli sistemlerin kapasite farklarına bakmaksızın “garanti edilen minimum standartlar” katında durmayın her zaman hedefiniz en yüksek düzey olsun.

Tanımlamalar ve Karşı Girişimler (Hukuk versus Dernekler)¹⁴

Çocuk Koruma Kanunu	ACOG: Amerikan Kadın-Doğum
Çocuk İstismarı Hakkında 2002 yılında Canlı Doğan Bebeklerin Korunma Yasası; tüm canlı doğanlar koruma altına almıştır.	Yaşamın Sonlanma Önerileri: Recommendations for end-of-life care in the intensive care unit: a consensus statement by the American College of Critical Care Medicine. Crit Care Med 2008
2004 yılında YASAL kuralların eşit olmadığı ve soyut kavramlar olduğunu tanımlanmıştır.	National Consensus Project for Quality Palliative Care; 2009
2007 Amerikan Pediatri Akademisi “best interests standard –ilgiliye en iyi standardını” koymuştur.	2009 ACOG Life-limiting illnesses or conditions.

Tablo 1: Yaşam Hakkı alınması ile doğal varlık hakları yok olacağı için dava konuları 14 madde altında toplanabilir.

Etik ile Yasa karşı karşıya gelmektedir.

Yasalarımızda “Wrongful life-HATALI YAŞAM, yaşam kalitesi” ve “BEST INTEREST STANDART-en iyisini isteme” gibi YAŞAM STANDARDI GİBİ bir yaklaşım olmadığı gibi, doğan tüm özürülülerin gereken bakımı göstermesi yasal bir zorunluluktur.

Avrupa’da Groningen Protokolü dışına olumlu bir yazı olmadığını gördüm ve bu Protokol Avrupa’da da dava açılmasını engelleyen bir durum oluşturmamaktadır.

Halen ülkemizde bu durum bilerek ve kasten adam öldürme anlamındadır (TCK 80-81)

Türk Deontoloji Nizamnamesi: Hekim, yeter derecede tecrübe ederek faydalı olduğuna veya zararlı neticeler tevhit etmeyeceğine kanaat getirmediğe, tatbik veya tavsiye edemez.

Hastanın hayatını kurtarmak ve sıhhatını korumak mümkün olmadığı takdirde dahi, ıstırabını azaltmaya veya dindirmeye çalışmakla mükelleftir.

Ananın hayatını kurtarmak için yegane çare teşkil ettiği takdirde, avortman yapılması caizdir.

Hastayı iyileştirme Garantisi Vermeme Hakkı: Hasta ve hekim arasındaki hukuki ilişkinin vekalet sözleşmesi olarak kabul edildiği durumlarda vekalet sözleşmesinin niteliği gereği hekim, hastasını iyileştirmek için tüm tıbbi bilgi ve becerisini kullanarak sadakat ve özen borcu çerçevesinde çalışmakla yükümlü olup başarılı sonuç elde edilememesinden sorumlu değildir. Aynı husus Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi ’nin 13.maddesi ile de hüküm altına alınmıştır.

1983 Sterilizasyon: Gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar kadının sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde, istek üzerine rahim tahliye edilir.

Gebelik süresi on haftayı geçen kadınlarda, rahim tahliyesi yapılamaz. Ancak, Tüzük’e ekli (2) sayılı listede sayılan hastalıklardan birinin bulunması halinde kesin klinik ve laboratuvar bulgulara dayanan, gerekçeli raporlarla saptanması zorunludur.

1989 Çocuk Hakları: Çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu.

1995 Bali: Özellikle tedavi bakımından hizmet sınırlılığı olan durumlarda potansiyel hastalar arasında bir seçim yapılması gerekiyorsa, bu seçimin bütün hastaların hakkını dikkate alarak eşit bir şekilde yapılması gerekir. Bu seçim tıbbi ölçütlere göre ve ayırım yapılmaksızın yapılmalıdır.

Nüfus Planlaması 98: GEBELİĞİN SONA ERDİRİLMESİ: Madde 5 - Gebeliğin onuncu haftası doluncaya kadar annenin sağlığı açısından tıbbi sakınca olmadığı takdirde istek üzerine rahim tahliye edilir.

Gebelik süresi, on haftadan fazla ise rahim ancak gebelik, annenin hayatını tehdit ettiği veya edeceği veya doğacak çocuk ile onu takip edecek nesiller için ağır maluliyete neden olacağı hallerde doğum ve kadın hastalıkları uzmanı ve ilgili daldan bir uzmanın objektif bulgulara dayanan gerekçeli raporları ile tahliye edilir.

GEBELİĞİN SONA ERDİRİLMESİ: Derhal müdahale edilmediği takdirde hayatı veya hayati organlardan birisini tehdit eden acil hallerde durumu tespit eden yetkili hekim tarafından gerekli müdahale yapılarak rahim tahliye edilir. Ancak, hekim bu müdahaleyi yapmadan önce veya mümkün olmadığı hallerde müdahaleden itibaren en geç yirmidört saat içinde müdahale yapılan kadının kimliği, yapılan müdahale ile müdahaleyi icap ettiren gerekçeleri illerde sağlık ve sosyal yardım müdürlüklerine, ilçelerde hükümet tabipliklerine bildirmeye zorunludur.:

Hasta Hakları Yönetmeliği 98: Tıbbi Gereklilikler Dışında Müdahale Yasağı
Madde 12- Teşhis, tedavi veya korunma maksadı olmaksızın, ölüme veya hayati tehlikeye yol açabilecek veya vücut bütünlüğünü ihlal edebilecek veya akli veya bedeni mukavemeti azaltabilecek hiçbir şey yapılamaz ve talep de edilemez.

Ötenazi Yasağı: Madde 13- Ötenazi yasaktır. Tıbbi gereklerden bahisle veya her ne suretle olursa olsun, hayat hakkından vazgeçilemez. Kendisinin veya bir başkasının talebi olsa dahil, kimsenin hayatına son verilemez.

Madde 11- Hasta, modern tıbbi bilgi ve teknolojinin gereklerine uygun olarak teşhisinin konulmasını, tedavisinin yapılmasını ve bakımını istemek hakkına sahiptir.

Madde 25- Kanunen zorunlu olan haller dışında ve doğabilecek olumsuz sonuçların sorumluluğu hastaya ait olmak üzere; hasta kendisine uygulanması planlanan veya uygulanmakta olan tedaviyi reddetmek veya durdurulmasını istemek hakkına sahiptir. Bu halde, tedavinin uygulanmamasından doğacak sonuçların hastaya veya kanuni temsilcilerine veyahut yakınlarına anlatılması ve bunu gösteren yazılı belge alınması gerekir.

2001 Barcelona: Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesindeki insan hakları yaşamın tüm evrelerini tanımlar. Gebe bir kadının yaşamayla bağdaşmayan anomalili bebeği taşıyorsa, gebeliğe devam etme hakkı veya her ülkede yasal sınırlar içinde gebeliğin tahliyesine, rıza gösterme hakkı vardır. Yaşam sınırları altında olan immatür herhangi bir yenidoğanı canlı tutmak için gayret gösterilmemelidir. Bu olgularda, doğumun yapıldığı yerel, sosyal ve ekonomik durumlar hukuksal hak edişe başvurmadan önce dikkate alınmalıdır.

2002 ROMA Sözleşmesi: Bu haklar vatandaşlığın üzerindedir.

1998 Hasta Hakları (2003 Yönerge): *Herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını haiz olduğu ve hiçbir merci veya kimsenin bu hakkı ortadan kaldırmak yetkisinin olmadığı bilinerek, hastaya insanca muamelede bulunulur.*

2005 TCK (2004 CMK): Tıbbi zorunluluk bulunmadığı halde, rızaya dayalı olsa bile, gebelik süresi on haftadan fazla olan bir kadının çocuğunu düşürten kişi ...

Kadının mağduru olduğu bir suç sonucu gebe kalması halinde, süresi yirmi haftadan fazla olmamak ve kadının rızası olmak koşuluyla, gebeliği sona erdirene ceza verilmez.

2006 BM Özürlü Hakları: Başta çocuklar ve özürlüler olmak üzere tüm hastaların danışmanlığını ve savunuculuğunu yapmak ...

2011 Türk Ticaret Kanunu Madde 1530: Aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde, ticari hükümlerle yasaklanmış işlemler ve şartlar batıldır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi YORUMU: 8.1. Maddesi prensip olarak, hamileliğin sonlanması sadece annenin özel hayatının bir meselesi olduğu şeklinde yorumlanamaz.

Tüm Hukuk yapılanması bireyin **Yaşam Hakkı** temelinde yapılanmayı öne çıkarırken, bazı kuruluşlar, ekonomik, yaşama olasılığı bakılması, *kalan sağılar bizimdir* prensibi ile yaklaşım öngörmektedirler.

Artık Dünya değişti, bu açıdan eski yapılanmaya göre yaklaşım artık suç kapsamındadır. Bir toplantıda, benden onay beklemeyin, eğer bu yaklaşımı yaparsanız, derhal Savcılığa giderek suç duyurusunda bu gerekçeler ile sunarım demiştim.

Her birey artık kendisini tanımalı, özellikleri ile tek, özel ve özgün olduğu algısı ile yaklaşmalıdır. Eğitimi de kendi boyutu ile ilerletmelidirler.

Sonuç

Ben hekim olarak hastadan daha iyi bilirim, benim dediğim olmalı yaklaşımı, tipik insan hakları Kültüründe olmayan bir yaklaşımdır. Yüksek Teknoloji boyutunun tipik bir algısı ve yargısıdır.

1970 yıllarında Pancoast Tümörü olan hastanın solunumu durması ile canlandırma yapmış, bir hafta kadar yaşamıştı. Ancak aile ölmesini istemiş olduğu, daha sonra oğlu tarafından iletilmiştir. Babamızı seven doktor neden ölmesine müsaade etmedi diye düşünmüşler. Ben onlara solunum durması ile boğulacağı, buna müsaade etmeyeceğimi belirtmişim. Ayrıca akrabalara öleceği söylenmiş, ama telefon ile konuşmaları ile inanmadıkları, ancak bu durum olunca, tümenden miras paylaşımı, mezar yeri dahil tümenden hazırlık yapıldığı ve ülkesine gidip, rahat bir cenaze töreni olacağını söyledi. Dolayısıyla bireyin talebinin, toplum beklentisi üstüne olması gerektiğini belirterek teşekkür etmiştir.

Prematürenin canlandırma ötesinde, bu boyuta gelmemesi sağlanmalıdır. Duruma göre eksilen Sulfaktanın günlük eklenmesi dahil birçok boyut dikkate alınmalıdır. Bunun için bebeğe bakılması, onun incelenmesi, yüksek oksijen yerine, bu şekilde bebeğe özgü yaklaşım gereklidir.

Hastalık YOK, Hasta VAR, Hipokrat ilkesi olarak zamanımızda öne çıkmaktadır.

Kaynaklar

- 1) Güvenç, B. İnsan ve Kültür. Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- 2) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013,
- 3) Medine Antlaşması, Anayasası: İbn Hişâm, II, 501-504; Hamîdullah, İslâm Anayasa Hukuku, s. 96-102.
- 4) M. A. Akşit, 7248 Sayılı Kanun Temelinde Demokrat Parti 11. Dönem Milletvekili olan Dr. M. Baha AKŞİT'in oğlu olarak 1960 Darbe Konusunun İrdelenmesi, 2021.
- 5) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, Genel.
- 6) Nurnberg İlkeleri, Wikipedia.
- 7) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 1948.
- 8) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1990.
- 9) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, Biyo-Tıp Sözleşmesi.
- 10) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, Deontoloji Nizamnamesi, 1960.
- 11) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İlkeleri
- 12) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, Avrupa Konsey Kılavuzu, Yaşam Hakkı.
- 13) Groningen Protokolü, Wikipedia.
- 14) M. A. Akşit, UNEKO Kongresi, 2013, ACOG Bildirgeleri.